

DE UNIVERSELE RECHTEN VAN DE MENS *

*Alleen beschikbaar voor select gezelschap

Hannah Arendt en ‘het recht om rechten te hebben’

Praktische Filosofie – Renée Overbeek (380251)

Bachelorthesis Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied - afstudeerrichting Filosofie van Beleid en Management

10 ECTS – 30 juni 2017

Begeleider: Dr. G.H. van Oenen

Adviseur: Dr. P. Schuurman

Aantal woorden: 8554

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	3
2. THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM	5
2.1 STRUCTUUR VAN THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM	5
2.1.1 DEEL I	5
2.1.2 DEEL II	6
2.1.3 DEEL III	7
2.2 MENSENRECHTEN EN THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM	8
3. DE GESCHIEDENIS VAN DE MENSENRECHTEN	9
3.1 DE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS.	9
3.2 MENSENRECHTEN EN DE OPRICHTING VAN DE NATIESTAAT	9
3.3 VASTLEGGEN MENSENRECHTEN	10
4. 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	11
4.1 DE STAATLOZEN, MINDERHEDEN EN VLUCHTELINGEN	11
4.2 DE STAATLOZE ALS RECHTELOZE	12
4.3 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	13
5. BELANG VAN 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	14
5.1 DE WERELD	14
5.2 TOEGANG TOT DE WERELD	14
5.3 DE FUNCTIE VAN 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	15
6. HET WAARBORGEN VAN 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	16
6.1 RECHTELOZE EN 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'	16
6.2 RECHTEN EN PLICHTEN	16
6.2.1 DE ANDER	16
6.2.2 DE PLICHT	17
6.3 DE KWETSBAARHEID VAN EEN MENS	18
7. CONCLUSIE	19
LITERATUURLIJST	21

1. INLEIDING

“Human rights are rights inherent to all human beings, whatever our nationality, place of residence, sex, national or ethnic origin, colour, religion, language, or any other status. We are all equally entitled to our human rights without discrimination. These rights are all interrelated, interdependent and indivisible.” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)).

Bovenstaande quote is van een orgaan van de Verenigde Naties dat zich bezighoudt met mensenrechten. De definitie die zij van mensenrechten geeft, drukt uit dat elk mens altijd rechten heeft. Je kan alles verliezen, je sieraden, je huis, je paspoort, maar je mensenrechten kan niemand ooit van je afpakken. Mensenrechten zijn niet alleen maar rechten; ze vormen onder andere de basis van beleid en een staat moet mede deze rechten erkennen om toe te kunnen treden tot de Europese Unie. Mensenrechten staan hoog in het vaandel bij de internationale gemeenschap en een staat die de Rechten van de Mens heeft geschonden, wordt met scheve ogen aangekeken.

Dat mensenrechten een belangrijke pijler zijn in de internationale gemeenschap en dat ieder mens altijd en overal mensenrechten zou moeten hebben, betekent niet dat ze nooit worden geschonden. Mensenrechten zijn dus geen voldongen feit, maar een norm waar staten naar kunnen streven in hun handelen. De afgelopen jaren, tijdens de huidige vluchtelingen crisis, is vaak in het nieuws dat er inbreuk wordt gemaakt op de mensenrechten van vluchtelingen in Europa. Zo worden in Griekenland vluchtelingen opgevangen in kampen, waar de omstandigheden erbarmelijk zijn en verschillende mensenrechten worden geschonden. Geen land lijkt zich echter verantwoordelijk te voelen voor het garanderen van de mensenrechten van deze vluchtelingen. Zo verklaart Griekenland niet in staat te zijn om de vele vluchtelingen humanair op te vangen en wil dat Europese lidstaten hun verantwoordelijkheid nemen in deze crisis. Deze lidstaten doen echter een beroep op de Europese Unie. De Europese Unie legt vervolgens de verantwoordelijkheid weer bij Griekenland neer, maar wil Griekenland wel ondersteunen. Internationale organisaties zoals de VN ten slotte constateren de schending van de mensenrechten en roepen Griekenland met klem op om de mensenrechten van de vluchtelingen in acht te nemen (Amnesty International; van Houtum & Lucassen, 2017; NOS, 2017). Hoewel vluchtelingen mensen zijn en dus, volgens de definitie van mensenrechten, mensenrechten hebben, worden deze rechten van hen geschonden en voelt geen gouvernementele organisatie of staat zich verantwoordelijk om deze schending te stoppen.

Dat onder andere vluchtelingen de kwetsbaarheid van de mensenrechten tonen, heeft Hannah Arendt (1906-1975) ruim 65 jaar geleden in haar boek *The Origins of Totalitarianism* beschreven. Ze beschrijft hoe de mensenrechten van vluchtelingen, staatlozen en minderheden aan het begin van de Eerste Wereldoorlog onbruikbaar bleken. Ze komt tot de conclusie dat mensenrechten niets anders zijn en niets anders kunnen zijn dan ‘het recht om rechten’ te hebben, “*the right to have rights*”. Dit betekent het recht om bij een gemeenschap te horen die de rechten van haar bevolking moet en wil garanderen. Hannah Arendt kon uit ervaring spreken. Als Duitse Jodin zag zij zich in 1933 genoodzaakt om Duitsland te verlaten toen Hitler aan de macht kwam. Ze kwam in Parijs terecht waar ze werkte voor verschillende joodse vluchtelingenorganisaties. In 1941 voelde zij zich door de Franse politieke situatie gedwongen om Parijs te verlaten en vluchtte zij naar New York. Daar werd zij pas in 1951 Amerikaans staatsburger (Yar, 2017).

Deze scriptie behandelt hoe Arendt tot de conclusie komt dat mensenrechten niet waardevol zijn als er nog geen ‘recht om recht te hebben’ bestaat. Haar conclusie komt tot stand in het boek *The Origins of Totalitarianism*, daarom zal als eerst de structuur van dit boek worden weergegeven en waarom

Arendt mensenrechten in dit boek bespreekt. Vervolgens bespreekt hoofdstuk drie hoe de mensenrechten in de Franse “Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger” zijn opgetekend. Hoofdstuk vier behandelt hoe de staatlozen laten zien dat de Franse voorstellingswijze van de mensenrechten niet klopt en hoe Arendt vervolgens komt tot het meest fundamentele mensenrecht: ‘het recht om recht te hebben’. Daarna zal hoofdstuk vijf bespreken waarom het volgens Arendt belangrijk is om ‘het recht om rechten te hebben’, te bezitten. Tot slot bevat hoofdstuk zes een kritische reflectie van ‘het recht om rechten te hebben’.

2. THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM

Dit hoofdstuk gaat in op de structuur van *The Origins of Totalitarianism*. In dit boek behandelt Arendt haar kritiek op mensenrechten en het concept *the right to have rights*. Als eerste zal de structuur van dit boek worden weergegeven en vervolgens zal worden weergegeven hoe het onderwerp mensenrechten binnen deze structuur past.

2.1 STRUCTUUR VAN THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM

In 1951 publiceerde Hannah Arendt *The Origins of Totalitarianism*. Het boek beschrijft de totalitaire regimes van Stalin en Hitler en waarom en waardoor deze regimes aan de macht konden komen. Het boek bestaat uit drie delen: Antisemitisme, Imperialisme en Totalitarisme en uit een later toegevoegde nabeschuiving "*Ideology and Terror: A Novel Form of Government*". In de eerste twee delen beschrijft Arendt factoren die tot het totalitarisme hebben kunnen leiden, ze beschrijven het kader waarbinnen de totalitaire regimes konden ontstaan. Voor Arendt zijn antisemitisme en imperialisme elementen die tot totalitaire regimes kunnen leiden. Deze elementen vormen noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarden voor het ontstaan van totalitarisme. In het derde deel gaat Arendt in op de Totalitaire regimes. Ze beschrijft onder andere hoe de regimes zijn ontstaan en aan de macht zijn gekomen, wat het doel was van de regimes en welke methoden ze gebruikten om hun doel te bereiken. In de later toegevoegde nabeschuiving "*Ideology and Terror*" beschrijft Arendt dat terreur tot de kern behoort van totalitaire regimes en dat deze terreur gebaseerd is op een ideologie. De terreur vernietigt de ruimte die tussen mensen bestaat en neemt daardoor de voorwaarde voor vrijheid, de mogelijkheid om te bewegen, weg.

Arendt beschrijft dat het nazisme en bolsjewisme beide totalitair zijn. In eerste instantie wilde Arendt alleen het totalitaire regime van het nazisme beschrijven. Toen zij zich tijdens het schrijven van *The Origins of Totalitarianism* ging richten op het bolsjewisme, kwam ze tot de conclusie dat ook het bolsjewisme tot een totalitaire regime was uitgroeid (Young-Bruehl, 2005, p. 292). De regimes van het nazisme en bolsjewisme waren nieuw en manifesteerden zich voor het eerst in de twintigste eeuw. Ze konden niet vergeleken worden met andere vormen van politieke onderdrukking. Terreur vormde de essentie van deze regimes. Deze terreur was niet alleen tegen de vijanden gericht, maar tegen eenieder (Arendt, 2009, p. 465). Terreur kon niet effectief zijn zonder de concentratiekampen. De totalitaire regimes wilden de menselijke natuur veranderen; in de concentratiekampen werden deze veranderingen getest. De concentratiekampen vormden voor Arendt dan ook het fundamentele verschil tussen een totalitair regime en een ander regime (Young-Bruehl, 2005, pp. 284-285).

2.1.1 DEEL I

In het eerste deel beschrijft Arendt de Europese geschiedenis van de achttiende en negentiende eeuw. In dit deel zoekt Arendt naar de oorzaken van modern antisemitisme. Volgens haar zijn er twee doctrines: de zondebokdoctrine en de eeuwige antisemitisme doctrine. Met beide doctrines is zij het niet eens. Deze doctrines negeren volgens Arendt de verantwoordelijkheid van de Joden zelf en plaatsen de zaken niet in de historische context (Arendt, 2009, p. 8). Volgens haar kan het moderne antisemitisme niet los worden gezien van de ontwikkeling van de natiestaat en moet de oorzaak van dit moderne antisemitisme gezocht worden in aspecten van de joodse geschiedenis en de functies die de Joden de laatste eeuwen in de staat hadden (Arendt, 2009, p. 9).

Arendt merkt op dat in de negentiende eeuw antisemitische slogans zijn gebruikt om delen van de bevolking aan te moedigen om onder andere de oude overheidsvorm te vernietigen. Volgens haar duidt dit erop dat de geschiedenis van de relatie tussen de Joden en de staat, kon leiden tot een groeiende vijandigheid tussen bepaalde groepen van de samenleving en de Joden. Arendt legt uit dat

de Joden in Europa de enige mensen waren die geen staat hadden. Dit heeft ervoor gezorgd dat zij graag met de staat wilden samenwerken, tegelijkertijd hadden de Joden geen enkele ervaring met staten en waren zij zich dus niet bewust van de spanning tussen staat en samenleving (Arendt, 2009, p. 23). De antisemitische partijen geloofden dat de Joden de drijvende kracht achter het staatsbestuur waren. Deze partijen konden door kritiek te leveren op de Joden, kritiek geven op de staat (Arendt, 2009, p. 39).

Vervolgens vraagt Arendt zich af hoe het kan dat de Joden werden gezien als de veroorzaker van al het kwaad. Volgens haar moet de relatie tussen Joden en samenleving vijandige elementen bevatten. Een belangrijke conclusie die zij vervolgens trekt, is dat het zijn van een Jood, Jood-zijn, steeds meer veranderde in 'joodsheid'. Waar Jood-zijn nog afhangt van religie en traditie, is 'joodsheid' een ras, een psychologische kwaliteit geworden. Van Jood-zijn, tradities, geloof et cetera, kan je afstand doen, van 'joodsheid' niet. Het gevolg van deze verandering is dat de misdaden die men toeschreef aan Joden blijvende tekortkomingen worden inherent aan 'joodsheid'. Met andere woorden alle Joden hadden door deze verandering van nature een permanente tekortkoming, die de Joden als collectief niet konden opheffen en die een individuele Jood niet kon oplossen door afstand te doen van de joodse traditie (Arendt, 2009, p. 87).

Arendt sluit dit deel af met de Dreyfusaffaire. Door deze affaire komt aan het licht dat het antisemitisme als een politiek wapen ingezet kan worden.

2.1.2 DEEL II

Het tweede deel van *The Origins of Totalitarianism* behandelt het imperialisme in de negentiende eeuw tot en met de Eerste Wereldoorlog. Arendt claimt dat het imperialisme via stammationalisme en racisme verband houdt met nationalisme (Arendt, 2009, p. 153). Volgens haar ontwikkelde het denken in rassen en de rassenleer zich tijdens het tijdperk van het imperialisme in Europa. Dit denken in rassen gaat over in racisme, waarbij het ene ras belangrijker werd dan het andere ras. Zo ontstond de overtuiging dat een superieur ras superieure rechten impliceert (Arendt, 2009, p. 173). Arendt vermoedt dat het negentiende eeuwse denken in rassen uiteindelijk zou zijn verdwenen, wanneer het imperialisme het Westen niet had geconfronteerd met nieuwe en schokkende ervaringen. Het racisme was voor de imperialisten noodzakelijk om met deze ervaringen om te gaan en hun daden in de overzeese koloniën te verantwoorden. Racisme was dus ook ontstaan als het denken in rassen niet had bestaan (Arendt, 2009, pp. 183-184).

Het imperialisme had racisme dus nodig om zijn daden te verantwoorden, omdat de kolonisten in de overzeese gebieden de oorspronkelijke bevolking minachtten en tot slaaf maakten. De imperialisten konden en wilden niet geloven dat zij verwant waren met de mensen die zij aantroffen in de koloniën. Toen de oorspronkelijke bevolking weigerde om afstand te doen van haar menselijkheid, trokken de kolonisten de conclusie dat zij zelf dan meer moesten zijn dan alleen mens; ze waren door God uitgekozen om de goden van de zwarte bevolking te zijn (Arendt, 2009, p. 195).

Naast het racisme is ook de bureaucratie een kenmerk van het imperialisme. Bureaucratie was bedoeld om in het buitenland te overheersen. Om in het buitenland te regeren, was de bureaucraat nodig. De bureaucraat was iemand die niet op de voorgrond wilde staan, maar die achter de schermen beleid uit wilde voeren om zijn moederland te dienen. Hij moest een beleidsinstrument willen worden om de uitbreiding van het imperialisme te bereiken (Arendt, 2009, p. 215). Arendt komt tot de conclusie dat het overzeese imperialisme voor meerdere elementen heeft gezorgd, waardoor er op basis van racisme een totalitaire overheid kon worden gevormd; de blanke mensen raakten er steeds meer van overtuigd dat zij moesten en konden regeren en domineren (Arendt, 2009, p. 221).

Naast het overzeese imperialisme analyseert Arendt ook het continentale imperialisme. Net zoals bij het overzeese imperialisme was bij het continentale imperialisme ook sprake van racisme. Dit racisme hing samen met het stammationalisme dat de drijvende kracht was achter het continentale imperialisme en als doel had om mensen met dezelfde afkomst te verenigen. Uiteindelijk ontwikkelde dit nationalisme in de pan-bewegingen, bewegingen die mensen met een bepaalde nationaliteit of van een bepaald ras willen verenigen in één rijk. Het nazisme en bolsjewisme hadden veel aan deze pan-bewegingen te danken (Arendt, 2009, pp. 222, 224, 232). In deze pan-bewegingen had de haat tegen Joden een prominente rol. Een belangrijke reden hiervoor was dat zowel de pan-bewegingen als de Joden op hun eigen manier claimden goddelijk te zijn. Het maakte voor de pan-bewegingen niet uit dat goddelijkheid bij de Joden een andere betekenis had dan bij hen (Arendt, 2009, p. 240).

Arendt sluit dit deel af met de rechten van de staatlozen, minderheden en vluchtelingen vanaf het begin van de Eerste Wereldoorlog. Ze constateert dat deze groepen geen aanspraak konden maken op de mensenrechten. Zij hoorden niet meer bij een soevereine staat en mensenrechten bleken daardoor voor hen niet meer afdwingbaar (Arendt, 2009, p. 293). Arendt trekt dan ook de conclusie dat niet het verliezen van mensenrechten, maar het verliezen van een gemeenschap die de rechten voor haar bevolking moet en wil garanderen, zorgt voor de onwenselijke situatie waarin staatlozen, minderheden en vluchtelingen terecht zijn gekomen (Arendt, 2009, p. 297).

2.1.3 DEEL III

Arendt begint het derde deel, *Totalitarianism*, met de observatie dat totalitarisme voor zijn bestaan afhankelijk was van de massa, die was ontstaan doordat de klassensamenleving uit elkaar viel (Arendt, 2009, p. 315). Deze massa bestond uit geïsoleerde individuen die niet door een partij bij elkaar gebracht konden worden op basis van gedeelde belangen (Arendt, 2009, p. 311). De totalitaire bewegingen hadden deze individuen nodig vanwege hun loyaliteit. Deze bewegingen behoefden voor hun bestaan namelijk totale, onvoorwaardelijke en onveranderlijke loyaliteit van de individuele leden, deze loyaliteit kon alleen verwacht worden van geïsoleerde mensen (Arendt, 2009, p. 323).

Om de massa te winnen hadden totalitaire bewegingen propaganda nodig. Propaganda had als doel te organiseren, dat wil zeggen het verkrijgen van de macht zonder het bezitten van geweldsmiddelen (Arendt, 2009, p. 361). Er werd een fictieve werkelijkheid gecreëerd die vanwege zijn logica en samenhangende onderdelen, populair was bij de massa. In het nazisme werd de joodse complottheorie, de Joden zouden werelddominantie nastreven, gebruikt als propaganda (Arendt, 2009, p. 354). Om de fictieve wereld van de bewegingen te laten bestaan in de niet-totalitaire wereld, was de manier waarop de aanhangers van de totalitaire bewegingen werden georganiseerd belangrijk. Zonder de organisatorische verdeling van de aanhangers zouden de leugens van de totalitaire beweging niet worden geloofd (Arendt, 2009, p. 383).

Eenmaal aan de macht beoogden totalitaire bewegingen wereldverovering en totale overheersing. Om totale overheersing te bewerkstelligen, moest de mens worden veranderd. Deze verandering verliep in drie stappen waarbij er telkens een stukje van het mens-zijn werd afgenomen. De eerste stap was het vernietigen van de juridische persoon in de mens; het vernietigen van de rechten van de mens. Deze eerste stap vormde het voorstadium van de totale overheersing (Arendt, 2009, p. 451). Bij de tweede stap werd het morele persoon van de mens vernietigd (Arendt, 2009, p. 452). Om totale overheersing te bereiken, was nu alleen nog de laatste stap nodig: het verwoesten van de unieke identiteit van een persoon. Door middel van deze drie stappen zou de mens worden veranderd in levende marionetten. De totalitaire regimes zouden het gedrag van deze marionetten kunnen bepalen en voorspellen. Totale overheersing zou het resultaat zijn (Arendt, 2009, p. 455).

2.2 MENSENRECHTEN EN THE ORIGINS OF TOTALITARIANISM

Hannah Arendt behandelt mensenrechten in het tweede deel van *The Origins of Totalitarianism*. In dit deel beschrijft ze dus het kader waarin totalitarisme kon ontstaan. De situatie waar delen van de Europese bevolking, staatlozen en minderheden, in terecht kwamen tijdens en na de Eerste wereldoorlog was mogelijk, omdat de rechten van de mens niet filosofisch tot stand waren gekomen en niet door de politiek waren vastgelegd en verzekerd. Mensenrechten hebben niet voorkomen dat er tijdens en na de Eerste Wereldoorlog een situatie ontstond waarin personen buiten de wet werden gesteld en als ongewenst werden gezien, en waarin werkeloosheid zorgde voor de economische overbodigheid van mensen. Binnen deze stand van zaken werd het mogelijk dat mensen stilzwijgend toestemden met de methoden om mensen te veranderen in levende marionetten, wat nodig was voor totale overheersing (Arendt, 2009, p. 447).

Arendt behandelt mensenrechten dus, omdat ze een situatie creëren waarin totalitarisme kon ontstaan. Daarnaast behandelt zij mensenrechten, omdat deze verband houden met een belangrijk machtsmiddel van de totalitaire regimes, namelijk denationalisatie. Denationalisatie wil zeggen dat de nationaliteit van een persoon wordt afgenomen en dat deze persoon dan meestal geen andere nationaliteit heeft om op terug te vallen. Hij of zij maakt dan geen deel meer uit van een politieke gemeenschap en kan daardoor geen aanspraak meer maken op de nationale wet (Berkowitz, 2014).

Denationalisatie hoort bij de effectiefste wapens van het internationale beleid van de totalitaire regimes. De regimes categoriseerden welke mensen tot het 'uitschot' van de samenleving hoorden. Vervolgens bleken de grondwetten van de andere landen niet in staat om de mensenrechten van dit 'uitschot' te beschermen en kwamen zij in onaangename situaties terecht. De mensen die door de totalitaire regimes als 'uitschot' waren gecategoriseerd, bleven daardoor overal het 'uitschot'. De opvatting van de totalitaire regimes werd op deze manier opgelegd aan de andere staten (Arendt, 2009, p. 269).

3. DE GESCHIEDENIS VAN DE MENSENRECHTEN

Dit hoofdstuk behandelt het concept van mensenrechten zoals die tijdens de Franse Revolutie zijn opgetekend in de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger. Arendt levert in haar boek *The Origins of Totalitarianism* kritiek op dit concept van mensenrechten en laat zien dat het beeld wat de Fransen hadden van mensenrechten, niet klopte. Eerst wordt beschreven wat mensenrechten volgens de Franse verklaring inhouden en vervolgens waarom de mensenrechten niet hoefden worden vastgelegd.

3.1 DE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS.

Op 26 augustus 1789, het begin van de Franse Revolutie, nam de Franse Nationale vergadering de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger, *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, aan. De Vergadering geloofde dat het negeren, verwaarlozen of minachten van de rechten van de mens de oorzaak was van leed en van corruptie van de overheid. Deze verklaring bevatte de natuurlijke, onvervreembare en heilige rechten van de mens. Door de mensenrechten in een verklaring op te nemen, zou de gehele bevolking zich bewust moeten worden van de rechten en plichten die zij had (Lilian Goldman Law Library, 2008).

Deze verklaring werd gezien als een keerpunt in de geschiedenis. Voor de verklaring was Gods wil of de geschiedenis de bron geweest van de wet, maar bij de Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger werd duidelijk dat de mens de bron moest zijn van de wet. Tot deze verklaring werden de mensenrechten gegarandeerd door sociale, spirituele en religieuze factoren en niet door de regering of de wet. In de nieuwe samenleving van na de Franse Revolutie zouden sociale status en God geen rol meer spelen. In deze samenleving zouden individuen niet meer beschermd worden door de privileges van hun sociale positie of door God. De mensenrechten zouden de functie van de sociale status of God overnemen en de nieuwe bescherming vormen van het individu. Individueel konden een beroep doen op de mensenrechten wanneer zij bescherming nodig hadden tegen de nieuwe soevereiniteit van de staat (Arendt, 2009, pp. 290-291).

Door de Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger maakte de Franse Nationale vergadering duidelijk dat zij ervan overtuigd waren dat de mens krachtens zijn geboorte mensenrechten had. Mensenrechten werden gedacht als natuurlijk verschijnsel. Voor hun bestaan waren zij onafhankelijk van een politiek lichaam, sterker nog mensenrechten bestonden zelfs buiten een politiek lichaam (Arendt, 1990, p. 149). Dat drukte dus uit dat mensenrechten een universeel karakter hadden; iedereen had altijd en overal mensenrechten. Het was niet belangrijk of en bij welk politiek lichaam iemand behoorde om aanspraak te kunnen doen op mensenrechten.

3.2 MENSENRECHTEN EN DE OPRICHTING VAN DE NATIESTAAT

De komst van de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger werd gecombineerd met de vraag naar nationale soevereiniteit. In het derde artikel van de verklaring was vastgelegd dat de soevereiniteit lag bij het volk en dat geen instantie of individu gezag kon uitoefenen als deze niet direct vanuit de natie voortkwam (Lilian Goldman Law Library, 2008). Het samengaan van de verklaring en de nationale soevereiniteit leverde een contradictie op bij de mensenrechten en bij de natie. De mensenrechten werden én als onvervreembare erfenis van alle mensen gezien (universeel) én als de specifieke erfenis van specifieke naties (nationaal). De natie was tegelijkertijd én onderworpen aan wetten (die zouden voortvloeien uit de mensenrechten) én soeverein (dus niet onderworpen aan universele wetten zoals de mensenrechten). De uitkomst van deze contradicties was dat mensenrechten werden beschermd en afgedwongen als nationale rechten. In de verklaring werden

niet de universele mensenrechten opgesteld, maar de rechten van de Franse burger (Arendt, 2009, p. 230).

3.3 VASTLEGGEN MENSENRECHTEN

In de negentiende en twintigste eeuw bestond de overtuiging dat mensenrechten niet vastgelegd moesten worden in een verdrag of een wet. De Franse verklaring alleen was genoeg ter bescherming van de mensenrechten. Er kunnen kortweg twee redenen worden onderscheiden waarom de vastlegging van mensenrechten niet nodig was. De eerste reden heeft te maken met het natuurlijke karakter van de mensenrechten, de tweede reden met het samengaan van de verklaring van de mensenrechten en de nationale soevereiniteit tijdens de Franse Revolutie.

Ten eerste werden de mensenrechten niet vastgelegd, omdat deze voor hun bestaan niet afhankelijk waren van een politiek lichaam. Mensenrechten waren onvervreemdbaar, ondeelbaar in en niet afleidbaar uit andere rechten of wetten. Dit betekende dat er geen autoriteit nodig was voor de totstandkoming van de mensenrechten. Het mens-zijn bracht deze rechten immers met zich mee. Daarom was er ook geen speciale wet nodig om deze rechten te beschermen, omdat alle wetten op deze mensenrechten waren gebaseerd (Arendt, 2009, p. 291).

Ten tweede was het volgens Arendt niet zonder gevolgen dat mensenrechten door de Franse Revolutie onbedoeld waren veranderd in nationale rechten. De burgerrechten werden vooral gezien als een tastbare versie van de eeuwige mensenrechten die onafhankelijk van burgerschap en nationaliteit behoorden te zijn. De overtuiging was dan ook dat in de nationale burgerrechten de universele mensenrechten genoeg waren vastgelegd. Alle mensen waren immers burgers van een vorm van politieke gemeenschap en genoten dus burgerrechten. Indien deze burgerrechten niet zouden voldoen aan de eisen van de mensenrechten, zou dat betekenen dat de burgerrechten zouden moeten worden aangepast en niet dat de mensenrechten zouden moeten worden vastgelegd (Arendt, 2009, p. 293).

4. 'HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN'

Dit hoofdstuk beschrijft hoe Hannah Arendt tot het concept van 'het recht om rechten te hebben' komt. Ten eerste zal de situatie van de staatlozen, de minderheden en de vluchtelingen worden beschreven. Deze groepen laten de kwetsbaarheid van de mensenrechten, zoals die tijdens de Franse Revolutie waren opgetekend, zien. Vervolgens zal 'het recht om rechten te hebben' worden behandeld.

4.1 DE STAATLOZEN, MINDERHEDEN EN VLUCHTELINGEN

De mensenrechten waren, volgens de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger, natuurlijke rechten die voor hun bestaan niet afhankelijk waren van een politiek lichaam. Ze waren universeel toepasbaar en moesten dienen ter bescherming van het individu tegen de staat. In de praktijk bleek dat mensenrechten werden opgevat als burgerrechten.

De kwetsbaarheid van de mensenrechten werd duidelijk na de Eerste Wereldoorlog door de komst van grote groepen staatlozen, minderheden en vluchtelingen. Voor de Eerste Wereldoorlog waren er ook al staatlozen, minderheden en vluchtelingen, maar het grootste deel van deze mensen kon worden opgevangen met het recht van asiel of het proces van naturalisatie. Het asielrecht diende als middel om zowel de asielaanvrager en het land van asiel te beschermen in situaties waarin mensen door omstandigheden waar ze zelf geen invloed op hadden, niet meer werden beschermd door de wet van hun oorspronkelijke gemeenschap. Het asielrecht was echter nergens in een wet opgenomen, omdat het fungeerde als een extra recht waar alleen beroep op werd gedaan in situaties waarin de normale wetgeving niet volstond (Arendt, 2009, pp. 280-281).

Het proces van nationalisatie diende om de vluchtelingen een nieuwe nationaliteit te geven. De vluchteling zou een nieuwe burger worden die moest leven onder de regels van zijn nieuwe staat en tegelijkertijd beschermd werd door deze nieuwe staat. Wanneer een staat geen (tijdelijke) bescherming kon bieden aan een stateloze, had deze staat de optie van repatriëren. In dat geval stuurde de staat de stateloze terug naar zijn vaderland (Arendt, 2009, pp. 281, 284).

Deze opties vormden een oplossing toen nog maar een enkeling stateloos was. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog zijn er echter grote groepen staatlozen bijgekomen. Verschillende gebeurtenissen hebben er toe geleid dat er grote groepen mensen stateloos werden, zoals de burgeroorlogen die ervoor zorgden dat mensen uit hun land moesten vluchten, en de denationalisatie van minderheden. Ook al waren de vluchtelingen officieel niet stateloos, toch werden zij vanwege praktische redenen beschouwd als stateloos (Arendt, 2009, p. 281).

Voor deze grote groepen staatlozen hebben de staten geen oplossing, dus besluiten zij de staatlozen te negeren. De opties om met staatlozen om te gaan, asielrecht, nationaliseren en repatriëren, zijn bij deze grote aantallen niet meer toereikend. Het asielrecht wordt simpelweg niet meer toegepast. De staten hebben de mogelijkheid om dit recht niet meer toe te passen, omdat dit recht nergens is vastgelegd (Arendt, 2009, pp. 279-281). Nationalisatie is niet meer mogelijk, omdat er te veel mensen zijn. In plaats van dat staten een select groepje nationaliseren, raken zij in paniek en denationaliseren zij zelfs hen die via het nationalisatieproces een burger van een staat zijn geworden (Arendt, 2009, p. 285). Op die manier komen er niet minder, maar juist meer staatlozen. Ten slotte is repatriëren niet meer mogelijk, omdat er geen land is waar deze mensen naar toe kunnen worden gedeporteerd. Zowel het land van herkomst als andere landen accepteren een stateloze niet (Arendt, 2009, p. 283). Er is dus geen enkele manier om mensen die hun staat hebben verloren een nieuwe staat te geven.

Het lot van de staatlozen is dus dat ze stateloos blijven. Dit betekent dat zij niet meer bij een staat horen. Daardoor verliezen zij een legale en politieke status die hen recht geeft op de bescherming van

de overheid. Dat houdt in dat de staatlozen geen aanspraak meer kunnen maken op hun mensenrechten. Ze worden rechteloos (Oman, 2010, p. 281). Daarmee verliezen de staatlozen als eerste hun huis; een sociale structuur waarin ze zijn geboren en waarin ze een plek in de wereld voor zichzelf hebben gevestigd. Het is onmogelijk voor hen om een nieuw huis te vinden. Vervolgens verliezen de staatlozen de bescherming van de overheid; ze verliezen niet alleen een legale status in hun eigen land, maar in alle landen (Arendt, 2009, pp. 293-294).

4.2 DE STAATLOZE ALS RECHTELOZE

Arendt vraagt zich vervolgens af hoe het kan dat mensenrechten niet kunnen worden ingeroepen in de situatie waar ze voor bedoeld zijn. Mensenrechten zijn immers aangeboren en onvervreembare rechten en zouden juist beroepbaar moeten zijn voor de mens die zijn politieke status heeft verloren (Arendt, 2009, p. 300). Het lot van de staatlozen laat volgens Arendt twee misverstanden zien over de mensenrechten zoals deze in Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger zijn geformuleerd.

Ten eerste is de achttiende-eeuwse opvatting dat mensenrechten een natuurlijk verschijnsel zijn volgens Arendt onjuist. Mensenrechten worden in de achttiende eeuw opgevat als rechten die de mens heeft krachtens geboorte. De staatloze is nog steeds mens, maar heeft al zijn kwaliteiten en zijn relaties met de wereld verloren. Doordat de staatloze al zijn kwaliteiten heeft verloren, is het voor anderen onmogelijk om hem als medemens te behandelen. Mens-zijn blijkt dus niet voldoende om succesvol aanspraak te kunnen maken op mensenrechten (Arendt, 2009, pp. 299-300). Daarom trekt Hannah Arendt de conclusie dat mensenrechten geen natuurlijk verschijnsel zijn die ieder mens toekomen krachtens zijn geboorte.

Ten tweede constateert Arendt dat mensenrechten burgerrechten zijn. Met andere woorden mensenrechten zijn voor hun bestaan afhankelijk van een politiek lichaam, bovendien is hun toepasbaarheid niet universeel (Oman, 2010, p. 280). Ze stelt vast dat alleen mensen met een nationaliteit, een overheid aanspraak kunnen maken op mensenrechten. Arendt (1958, p. 292) concludeert dat “[...] op het moment dat mensen geen eigen overheid meer hadden en terug moesten vallen op hun minimale rechten, er geen autoriteit was die deze wilde beschermen en er geen institutie bereid was om deze te garanderen”.¹ Mensenrechten zijn dus niet universeel toepasbaar, maar er is een nationaliteit nodig om een beroep te kunnen doen op deze rechten.

Arendt trekt deze conclusie door en claimt dat niet het verliezen of schenden van specifieke mensenrechten, maar het verliezen van een lidmaatschap van een gemeenschap, en daarmee rechteloos worden, de benarde situatie van de staatlozen veroorzaakt. *“Het onheil van de rechtelozen is niet dat zij beroofd zijn van leven, vrijheid en het nastreven van geluk, of van gelijkheid voor de wet en vrijheid van meningsuiting – formuleringen die waren ontworpen om problemen op te lossen in een gemeenschap – maar dat zij niet langer bij wat voor gemeenschap dan ook horen.”*² (Arendt, 2009, p. 295). De staatlozen horen niet bij een gemeenschap en verloren daarmee een plek in de wereld waar hun spreken en handelen zinvol waren (Arendt, 2009, p. 296).

¹ Originele tekst: “[...] but it turned out that the moment human beings lacked their own government and had to fall back upon their minimum rights, no authority was left to protect them and no institution was willing to guarantee them.” (Arendt, 2009, p. 292)

² Originele tekst: “The calamity of the rightless is not that they are deprived of life, liberty, and the pursuit of happiness, or of equality before the law and freedom of communities- but that they no longer belong to any community whatsoever.” (Arendt, 2009, p. 295)

4.3 ‘HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN’

Arendt concludeert naar aanleiding van het onheil van de rechteloze en de bevinding dat dit onheil voortkomt uit het verliezen van een gemeenschap, dat het enige mensenrecht wat kan bestaan ‘het recht om recht te hebben’ of ‘het recht om te behoren tot een of andere vorm van georganiseerde gemeenschap’ is. ‘Het recht om recht te hebben’ betekent: “[...] *te leven in een kader met wetten en regelgeving waar iemand wordt beoordeeld op zijn acties en meningen.*”³ (Arendt, 2009, pp. 296-297). Dit recht is zowel het meest fundamentele als het meest universele mensenrecht (De Schutter & Peeters, 2015, p. 125). ‘het recht om rechten te hebben’ is fundamenteel, omdat vanuit dit recht de mogelijkheid om andere rechten te hebben, zoals het recht op vrijheid van meningsuiting, volgt (Michelman, 1996, pp. 205-206).

Het ‘recht om rechten te hebben’ houdt in dat de mens het recht heeft op een plaats in de wereld, een plaats waar zijn meningen ertoe doen en zijn handelingen effectief zijn. De mens wordt dan door anderen beoordeeld op basis van wat hij doet. Wanneer iemand niet bij een gemeenschap hoort, zal de omgang van anderen niet afhangen van wat de staatloze doet of niet doet. Hij is dan overgeleverd aan de willekeur van anderen en heeft hier zelf geen invloed meer op. Soms zal de willekeur gunstig voor hem uitpakken, maar meestal zullen de anderen hem onrechtvaardig behandelen (Arendt, 2009, p. 296).

Volgens Arendt zijn staatlozen van ‘het recht om rechten te hebben’ of het recht om te behoren tot een politieke gemeenschap beroofd. Bovendien hebben zij niet de mogelijkheid om deze rechten weer te bemachtigen vanwege de nieuwe wereldwijde politieke situatie. Een situatie waarin er geen gebrek is aan beschaving, maar er juist overal beschaving is. Alle beschavingen zijn tevens met elkaar verbonden. Dat betekent volgens Arendt dat de mensheid (alle mensen bij elkaar) compleet is georganiseerd en aan elkaar gekoppeld is. Wie zijn lidmaatschap van een gemeenschap verliest in deze compleet georganiseerde mensheid, is niet in staat om aan een andere politieke gemeenschap deel te nemen. Dat komt erop neer dat hij is verbannen uit de mensheid (Arendt, 2009, p. 297).

³ Originele tekst: “[...] to live in a framework where one is judged by one’s actions and opinions.” (Arendt, 2009, pp. 296-297)

5. BELANG VAN ‘HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN’

Dit Hoofdstuk gaat in op het ‘recht om rechten te hebben’. Arendt komt door de situatie van de staatlozen tot de conclusie dat mensenrechten niets anders kunnen inhouden dan het ‘recht om rechten te hebben’; het recht om bij een gemeenschap te horen. Dit hoofdstuk zal toelichten waarom het voor een mens belangrijk is om bij een gemeenschap te horen en welke rol ‘het recht om rechten te hebben’ hierbij speelt.

Om het belang van het hebben van een gemeenschap te begrijpen, zal eerst worden uitgelegd wat volgens Arendt een menselijke activiteit is en hoe deze activiteit tot de creatie van de wereld leidt. Vervolgens wordt ingegaan op hoe de mens toegang krijgt tot deze wereld. Als laatste zal worden besproken welke rol ‘het recht om rechten te hebben’ heeft met betrekking tot de toegang tot de wereld.

5.1 DE WERELD

Arendt wordt zich door Aristoteles bewust van de relatie tussen de mens en het politieke. Aristoteles stelt dat de mens een sprekend dier en daarom een politiek dier is. Daarmee bedoelt hij dat mensen een natuurlijke neiging hebben om te leven in een politieke gemeenschap en dat mensen alleen hun doelen kunnen waarmaken in deze gemeenschap. Er is pas sprake van een politieke gemeenschap als zij haar leden laat deelnemen aan de publieke zaak, zodat deze leden in staat zijn om het goede leven te leiden (Schaap, 2011, pp. 24-25).

Voor Arendt is het politieke, in haar woorden ‘handelen’, een fundamentele menselijke activiteit. Handelen kan alleen worden geactualiseerd in het samenzijn met anderen. Zij komt zo tot het ontologisch inzicht dat leven ‘tussen de mensen zijn’ betekent (Oman, 2010, p. 284). In dit samenzijn en door samen te handelen, ontstaat de wereld: een gedeelde plek. De wereld is geen fysieke plek, maar een verschijningsruimte tussen de mensen; een plek waar mensen aan elkaar verschijnen. Mensen bestaan hier niet alleen, maar ze tonen in de publieke ruimte wie ze zijn (De Schutter & Peeters, 2015, p. 67).

De relatie tussen de wereld en de mens is een wederzijdse afhankelijkheidsrelatie. Enerzijds is de wereld voor zijn (voort)bestaan afhankelijk van het samenkomen en samen handelen van de mens; als mensen stoppen met handelen, zal de wereld verdwijnen (d'Entreves, 2014). Anderzijds is de mens van de wereld afhankelijk, omdat hij uitsluitend in de wereld, in het samenzijn met anderen, kan handelen en zijn identiteit kan tonen (De Schutter & Peeters, 2015, p. 106). Als de mens niet kan handelen, is hij dood voor wereld. Op dat moment is zijn leven geen menselijk leven meer, omdat het niet meer een leven is tussen de mensen (Schaap, 2011, p. 27). De mens heeft de wereld dus nodig om een waardig menselijk bestaan te kunnen leven.

5.2 TOEGANG TOT DE WERELD

Het is niet voor iedereen mogelijk om toegang te hebben tot de publieke ruimte en op die manier een waardig menselijk bestaan te leiden. In het politieke lichaam van de moderne tijd vormen de natiestaten steeds meer de publieke ruimte. De publieke ruimte is dus geïnstitutionaliseerd en daarmee is ook de toegang tot de publieke ruimte geïnstitutionaliseerd. Alleen burgers hebben toegang tot de publieke ruimte van een staat (Oman, 2010, pp. 282, 289). Dit wil zeggen dat alleen zij die een juridische persoonlijkheid hebben, mogen deelnemen aan de dialoog en zo kunnen handelen. Arendt gebruikt zelf het woord *persona* om de juridische persoonlijkheid te beschrijven. *Persona* is een Latijns woord dat masker betekent en oorspronkelijk werd gebruikt in de toneelwereld. Dit masker

moest het gezicht van de toneelspeler verhullen, tegelijkertijd moest het de stem van de acteur hoorbaar maken. *Persona* in de juridische betekenis wil zeggen dat een mens wordt aangekleed met rechten en plichten. Deze *persona* maakt het voor een individu mogelijk om zijn stem, zijn mening te laten horen en maakt een individu gelijk aan alle andere individuen van een politiek lichaam. Zonder een *persona* is een individu een naakt mens en politiek gezien irrelevant (Arendt, 1990, pp. 106-107).

Een *persona* maakt individuen dus gelijk aan elkaar in de publieke wereld. Mensen zijn volgens Arendt niet van nature gelijk aan elkaar. Het tegendeel is zelfs waar; de natuurtoestand wordt gekenmerkt door verschillen, ongelijkheid en dominantie van de één over de ander (Schaap, 2011, p. 26). In de publieke wereld worden leden aan elkaar gelijk gemaakt door ieder lid gelijke rechten toe te kennen. Deze gelijkheid is belangrijk om meerdere redenen. Ten eerste zorgt gelijkheid ervoor dat het bouwen van een gedeelde wereld überhaupt mogelijk is. Arendt stelt dat de mens samen met zijn gelijken en alleen met deze gelijken een gedeelde wereld kan maken om vervolgens in deze wereld te handelen en zo met zijn gelijken deze publieke ruimte te veranderen (Arendt, 1958, p. 301). Gelijkheid zorgt er dus voor dat de mens kan handelen en een waardig menselijk bestaan kan leiden (Schaap, 2011, p. 26). Ten tweede kan de natiestaat zonder de idee van gelijkheid voor de wet niet bestaan. De staat zou dan veranderen in een anarchistische massa met veel privileges voor de één en te weinig voor de ander (Arendt, 2009, p. 290).

5.3 DE FUNCTIE VAN ‘HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN’

Voor Arendt is toegang tot de publieke ruimte dus noodzakelijk om een volwaardig menselijk bestaan te leiden. Om in de moderne tijd toegang te hebben tot de geïnstitutionaliseerde publieke ruimte heeft de mens een juridische persoonlijkheid (rechten) nodig, de mens moet een burger zijn. Er is dus een behoefte aan rechten en het ‘recht om rechten te hebben’ sluit aan bij deze behoefte. Dit mensenrecht is dan een middel om te verzekeren dat mensen toegang hebben tot de wereld en een volwaardig menselijk bestaan kunnen leiden (Oman, 2010, pp. 287, 289).

Volgens Arendt zijn rechten een artefact, gemaakt in de wereld. ‘het recht om rechten te hebben’ is dus ook een artefact (Michelman, 1996, p. 205). Dat is van belang bij het beantwoorden van de vraag wie of wat dit mensenrecht moet beschermen en garanderen. De mensenrechten, zoals die opgetekend zijn in de Franse Verklaring voor de Rechten van de Mens en Burger, worden gegarandeerd door de natuur. Er is echter meer kennis over de natuur en dit zorgt voor twijfel bij de moderne mens of de rechten van de mens uit de natuur van de mens zijn af te leiden en of de natuur de mensenrechten kan garanderen. Arendt merkt op dat de mensheid de rol van de natuur heeft overgenomen. De mensheid is geen regulatief idee meer (een idee dat nodig is om de aarde te begrijpen maar dat niet empirisch aantoonbaar is (Pomerleau, 2017)), maar is veranderd in een onbetwistbaar feit (een gemeenschap van echte individuen). De mensheid moet dus ‘het recht om rechten te hebben’ beschermen en garanderen. Arendt vraagt zich wel of de mensheid hiertoe in staat is (Arendt, 2009, p. 298).

6. HET WAARBORGEN VAN ‘HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN’

Dit hoofdstuk zal ‘het recht om rechten te hebben’ aan een kritische blik onderwerpen. Als er kritiek wordt geleverd op Arendts notie van ‘het recht om rechten te hebben’, gaat het vaak over het feit dat onduidelijk is waar rechtelozen dit recht kunnen claimen, wat de grondslag is van dit recht en wie dit recht moet waarborgen. In dit hoofdstuk zal ik stil staan bij deze kritiek.

6.1 RECHTELOZE EN ‘HET RECHT OM RECHTEN TE HEBBEN’

Arendt komt tot de conclusie dat mensen zich soms in een situatie bevinden, waarin ze geen rechten hebben. ‘Het recht om rechten te hebben’ zou deze rechtelozen moeten helpen om in een situatie terecht te komen, waarin ze wel rechten hebben. De moeilijkheid van ‘het recht om rechten te hebben’ is dat het zelf een recht is. Het lijkt paradoxaal om in het bezit te zijn van een recht (‘het recht om rechten te hebben’) en je tegelijkertijd in een positie te bevinden waarin je geen rechten hebt (Michelman, 1996, p. 200).

Deze kritiek is echter te weerleggen door ‘het recht om rechten te hebben’ te verdelen in twee delen; namelijk ‘het recht₁’ en ‘rechten₂’. ‘Het recht₁’ en ‘rechten₂’ verschillen conceptueel van elkaar. ‘Het recht₁’ verwijst hier naar een moreel recht dat iedereen toe zou moeten komen en dat deelname aan een politieke gemeenschap mogelijk maakt. ‘Rechten₂’ zijn empirische rechten die van betekenis worden in actuele sociale situaties. Een persoon bezit ‘rechten₂’ wanneer hij deel uitmaakt van een politieke gemeenschap, deze rechten maakt het voor hem mogelijk om in deze gemeenschap te handelen (Michelman, 1996, pp. 201, 206). Dat betekent concreet dat een rechteloze niet ‘rechten₂’ bezit, maar nog altijd wel ‘het recht₁’.

De moeilijkheid hierbij is dat rechten volgens Arendt sociale constructen zijn die alleen tot stand kunnen komen in een gemeenschap. Bovendien is er volgens haar geen onveranderlijke menselijke natuur (Schaap, 2011, p. 27). Dit betekent dat rechten niet uit de menselijke natuur kunnen voortvloeien en daarmee de menselijke natuur niet als grondslag kunnen hebben. Gezien het feit dat ‘rechten₂’ in een politieke gemeenschap worden gecreëerd, hebben deze rechten een politieke grondslag. ‘Het recht₁’ komt niet voort uit een politieke gemeenschap, waardoor hij de politiek niet als grond kan hebben. Aangezien de menselijke natuur ook niet als grondslag kan functioneren, lijkt een grondslag voor ‘het recht₁’ afwezig (Michelman, 1996, p. 206). Hier zal in de paragraaf 6.2 verder op in worden gegaan.

6.2 RECHTEN EN PLICHTEN

De afwezigheid van een grondslag van ‘het recht₁’ levert moeilijkheden op bij het waarborgen van ‘het recht om rechten te hebben’ en daardoor bij zijn bestaan. Een recht van de één kan namelijk pas bestaan als een ander de plicht heeft om dit recht te waarborgen. Bij ‘het recht om rechten te hebben’ van Arendt vormen ‘de plicht’ en ‘de ander’ een vraagstuk.

6.2.1 DE ANDER

‘De ander’ is de mensheid. Zoals aan het einde van hoofdstuk 5 is de mensheid (een onbetwistbaar feit) volgens Arendt de geadresseerde van ‘het recht om rechten te hebben’, wat betekent dat zij ook dit recht moet waarborgen (Arendt, 2009, p. 298). In *The Origins of Totalitarianism* legt zij niet verder uit wat ze hiermee bedoelt. Wat Arendt volgens mij bedoelt, is dat het verkrijgen van een

object, of in dit geval een recht, verantwoordelijkheden met zich meebrengt. Wanneer iemand een auto krijgt, dan zal hij niet alleen de auto krijgen, maar ook de verantwoordelijkheid om voor de auto te zorgen. Op dezelfde manier krijgt de mensheid ‘het recht om rechten te hebben’ en de verantwoordelijkheid om voor dit mensenrecht te zorgen.

Arendt onderkent zelf al dat zij niet zeker weet of de mensheid in staat is om ‘het recht om rechten te hebben’ te waarborgen. De mensheid heeft dan wel ‘het recht om rechten te hebben’ gekregen en daarmee ook de verantwoordelijkheid om voor dit mensenrecht te zorgen. De vraag blijft of de mensheid deze verantwoordelijkheid voelt en aan ieder mens ‘het recht om rechten te hebben’ wilt geven.

Daarnaast is voor mij onduidelijk wie de mensheid precies is. Arendt beschrijft dat de mensheid een onbetwistbaar feit is. Deze mensheid is compleet georganiseerd, wat betekent dat lokale gemeenschappen elkaar overlappen en er daardoor één wereld, één gemeenschap van de mensheid, is ontstaan (Oman, 2010, p. 283; Arendt, 2009, p. 297). Als dit het geval is en er dus één mensheid bestaat, hoe kan iemand die uit de mensheid is verbannen, een rechteloze, weer door diezelfde gemeenschap opgenomen worden?

6.2.2 DE PLICHT

De plicht om voor ‘het recht om rechten te hebben’ te zorgen, komt voort uit het krijgen van dit mensenrecht en daarmee de verantwoordelijkheid over dit mensenrecht. Het krijgen van dit mensenrecht is het resultaat van het samen voor de wereld zorgen. Doordat mensen afhankelijk zijn van elkaar om te handelen en samen voor de wereld zorgen, zijn zij solidair met elkaar. Uit deze solidariteit volgt de verantwoordelijkheid voor ‘het recht om rechten te hebben’. De plicht voor het waarborgen van dit mensenrecht komt dus voort uit het feit dat leven ‘tussen de mensen zijn’ betekent, maar een verdere grondslag is niet aanwezig (Oman, 2010, p. 284).

De afwezigheid van een grondslag van de plicht hoeft echter geen probleem te zijn. Wij voelen ons voor meer dingen verplicht zonder dat daar een specifieke grondslag voor is. Zo voelen velen zich verplicht om in het openbaar vervoer hun zitplaats aan te bieden aan ouderen, wanneer er geen stoelen zijn. Het maakt daarbij niet uit of de oudere nog maar net 65 jaar is geworden, nog prima ter been is en bij de volgende halte alweer uit moet stappen. De plicht om als jongere je stoel aan te bieden aan deze oudere blijft, ook al is er geen verdere grondslag dan een afgesproken norm dat ouderen meer aanspraak kunnen maken op een zitplaats in het openbaar vervoer dan jongeren. Op een zelfde manier kan de plicht om ‘het recht om rechten te hebben’ te waarborgen, ontstaan; door gezamenlijk te erkennen dat dit mensenrecht belangrijk is en vervolgens samen af te spreken dat we dit recht daarom goed moeten beschermen.

Daarnaast levert het ontbreken van een grondslag van de plicht ook een voordeel op. Wie zegt dat de natuur of God de grondslag is van een mensenrecht, legt daarmee ook de verantwoordelijkheid om voor dit mensenrecht te zorgen in de handen van de natuur of God en ontslaat zichzelf van elke verantwoordelijkheid. De gezamenlijke afspraak om ‘het recht om rechten te hebben’ te beschermen, ondanks dat er geen grondslag is van deze bescherming, zorgt ervoor dat de verantwoordelijkheid om het recht te bewaken alléén bij de mensen, bij ons, ligt. Bovendien worden we ons extra bewust van onze verantwoordelijkheid, omdat niets of niemand onze taak kan overnemen als wij deze verslonzen. Het niet nakomen van onze taak betekent dat het mensenrecht zal verdwijnen. Het ontbreken van een grondslag van de plicht resulteert dus in extra zorg voor de bescherming van ‘het recht om rechten te hebben’.

6.3 DE KWETSBAARHEID VAN EEN MENS

Het ontbreken van een grondslag van ‘het recht om rechten te hebben’ hoeft dus geen probleem te zijn, zolang de mensheid erkent dat dit mensenrecht belangrijk is en daarom beschermd moet worden. Wanneer er niet gezamenlijk wordt afgesproken dat dit recht belangrijk is, is er geen enkele andere grondslag om dit recht te waarborgen en kan geen enkel persoon dus aanspraak maken op dit mensenrecht. ‘Het recht om rechten te hebben’ is dus kwetsbaar. Het is geen vast en zeker recht waar iedereen een beroep op kan doen.

Arendt was zich ervan bewust dat de mensheid misschien niet in staat was om ‘het recht om rechten te hebben’ te waarborgen. Dat zij er toch voor heeft gekozen om de mensheid de taak te geven om dit recht te waarborgen, laat volgens Michelman (1997) zien dat Arendt de onherstelbare grondloosheid van rechten wilde benadrukken. Zo vestigt ze de aandacht op de collectieve zelfzorg wanneer het aankomt op het tot stand brengen en behouden van fatsoenlijke en humane omstandigheden in deze wereld voor een individu en voor de menigte (Michelman, 1996, p. 207). Dit sluit aan bij Arendts opvatting dat het leven van mensen kwetsbaar is; we zijn afhankelijk van elkaar om te kunnen handelen en een waardig menselijk bestaan te kunnen leiden. Elk mens is afhankelijk van een wereld (Oman, 2010, p. 297).

Ik sluit me aan bij de opvatting van Michelman dat Arendt de collectieve zelfzorg wil benadrukken. Dat ze wil laten inzien dat de mens kwetsbaar is en afhankelijk van een wereld. Deze kwetsbaarheid kan tegemoet worden getreden met ‘het recht om rechten te hebben’, maar dit is zeker geen sluitende oplossing vanwege de grondloosheid van dit recht. We zullen voor onszelf moeten zorgen en voor het waarborgen van de rechten die we belangrijk vinden. Deze rechten mogen we niet voor lief nemen, maar wij zullen altijd voor hun bestaan moeten waken.

7. CONCLUSIE

In 1951 publiceert Hannah Arendt *The Origins of Totalitarianism*. In dit boek behandelt zij de totalitaire regimes van Stalin en Hitler en waarom en waardoor deze regimes aan de macht konden komen. In het hoofdstuk *Decline of Nation-state; end of rights of men* beschrijft Arendt de situaties van staatlozen, vluchtelingen en minderheden in Europa tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Deze groepen lieten zien dat mensenrechten, zoals deze in de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger waren geformuleerd, in de praktijk onbruikbaar bleken.

Mensenrechten waren volgens de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger, rechten die voortvloeiden uit de natuur van de mens en voor hun bestaan niet afhankelijk waren van een politiek lichaam. Ze waren universeel toepasbaar en moesten dienen ter bescherming van het individu tegen de staat. Bescherming van mensenrechten middels verdragen en wetten was om verschillende redenen niet nodig. In de praktijk bleek dat mensenrechten opgevat werden als burgerrechten.

Bij de komst van de grote groepen staatlozen tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werd duidelijk dat zij geen aanspraak konden doen op mensenrechten, terwijl mensenrechten juist voor hen bedoeld waren die hun politieke status waren verloren. De staatlozen waren rechtelozen geworden. Arendt komt dan tot de conclusie dat mensenrechten geen natuurlijk verschijnsel zijn, want alleen mens-zijn bleek niet voldoende om aanspraak te kunnen doen op mensenrechten. Bovendien bleek dat mensenrechten voor hun bestaan afhankelijk zijn van een politiek lichaam en dus niet universeel toepasbaar zijn.

Arendt concludeert dan dat niet het verliezen of het schenden van specifieke mensenrechten, maar het verliezen van een lidmaatschap van een politieke gemeenschap en daarmee rechteloos worden, de benarde situatie van de staatlozen veroorzaakt. Zo komt Arendt tot de conclusie dat mensenrechten niets anders kunnen zijn dan 'het recht om rechten te hebben', het recht om te behoren tot een of andere vorm van een georganiseerde gemeenschap, een plek in de wereld.

Een plek in de wereld, toegang tot de publieke ruimte, is noodzakelijk om een waardig menselijk bestaan te kunnen leiden. In de moderne tijd is de publieke ruimte steeds meer geïnstitutionaliseerd, wat betekent dat ook de toegang tot de publieke ruimte is geïnstitutionaliseerd. De mens heeft een juridische persoonlijkheid (rechten) nodig om te kunnen handelen in de wereld. Er is dus een behoefte aan rechten en 'het recht om rechten te hebben' sluit aan bij deze behoefte. Dit mensenrecht is dan een middel om te verzekeren dat mensen toegang hebben tot de wereld en een waardig menselijk bestaan kunnen leiden.

De mensheid is de geadresseerde van 'het recht om rechten te hebben' en moet daarom volgens Arendt dit recht ook waarborgen. Er is echter geen grondslag van dit mensenrecht. Dit is geen probleem zolang de mensheid erkent dat dit mensenrecht belangrijk is en daarom beschermd moet worden. Wanneer dit niet gezamenlijk wordt afgesproken, ontstaat er wel een probleem, dan is er geen grondslag om dit recht te waarborgen en kan geen enkel persoon aanspraak maken op dit mensenrecht.

De afwezigheid van een grondslag van 'het recht om rechten te hebben' betekent niet dat Arendts begrip van mensenrecht als onzin moet worden bestempeld. Ik denk dat Arendt met 'het recht om rechten te hebben' de kwetsbaarheid van de mens wilt laten zien. Mensen zijn afhankelijk van de wereld. Deze kwetsbaarheid kan gedeeltelijke worden verholpen met het mensenrecht, maar dit is geen sluitende oplossing vanwege de grondloosheid van dit recht. Wanneer wij besluiten dat we dit mensenrecht belangrijk vinden en willen dat dit recht voor iedereen en niet alleen voor een bepaald

gezelschap beschikbaar is, zullen we er altijd voor moeten waken dat dit recht beschermd en toegepast wordt.

LITERATUURLIJST

Amnesty Internationaal. *Onderzoek naar mensenrechten van vluchtelingen*.

[<https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/themas/vluchtelingen-en-migranten/vluchtelingen/onderzoek-naar-mensenrechten-van-vluchtelingen>]. 30 mei 2017.

Arendt, H. (2009). *The Origins of Totalitarianism* (Second enlarged edition. Ed.). Oxford: Benediction Books.

Arendt, H. (1990). *On Revolution* (Reprinted. Ed., Penguin twentieth-century classics). Londen: Penguin Books.

Berkowitz, R. (2014, april 12). *The Disturbing Rise of Mass Denationalization*. Geraadpleegd via [<https://www.the-american-interest.com/2014/04/12/the-disturbing-rise-of-mass-denationalization/>] (31 mei 2017).

De Schutter, D., & Peeters, R. (2015). *Hannah Arendt Politiek Denker*. Zoetermeer: Klement-Pelckmans.

d'Entreves, M. (2014, april 10). *Hannah Arendt*. Geraadpleegd via [<https://plato.stanford.edu/entries/arendt/#Bib>] (19 juni 2017).

Lilian Goldman Law Library. (2008). *Declaration of the Rights of Man - 1789*. Geraadpleegd via [http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp] (1 juni 2017).

Michelman, F. (1996). Parsing a "right to have rights" . *Constellations* , 3 (2), 200-208.

NOS. (2017, maart 19). *'Nog altijd chaos in Griekenland'*. Geraadpleegd via [<http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2164004-nog-altijd-chaos-in-griekenland.html>] (30 mei 2017).

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (sd). *What are human rights?* Geraadpleegd via [<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>] (16 mei 2017).

Oman, N. (2010). Hannah Arendt's "Right tot Have Rights": A Philosophical Context for Human Security. *Journal of Human Rights*, 9 (3), 279-302.

Pomerleau, W. (2017). *Immanuel Kant: Philosophy of Religion*. Geraadpleegd via [<http://www.iep.utm.edu/kant-rel/>] (20 juni 2017).

Schaap, A. (2011). Enacting the right to have rights: Jacques Rancière's critique of Hannah Arendt . *European Journal of Political Theory* , 10 (1), 22-45.

van Houtum, H., & Lucassen, L. (2017, januari 18). Het uitdelen aan dekens aan vluchtelingen is maar een schaamlap. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd via [<https://www.nrc.nl/nieuws/2017/01/18/barre-openluchtgevangenis-door-slecht-turkije-akkoord-6256049-a1541710>].

Yar, M. *Hannah Arendt (1906-1975)*. [<http://www.iep.utm.edu/arendt/>] (17 mei 2017).

Young-Bruehl, E. (2005). *Hannah Arendt, een biografie*. Amsterdam: Atlas.